

NATIONAL(S) PROJECT
TEAM

JUL, 2024

**REPUBLIKA SRBIJA U SLOŽENIM
EVROPSKIM I REGIONALNIM
POLITIČKIM I BEZBEDNOSNIM
PRILIKAMA**

**PUTEVI KONSOLIDACIJE
SPOLJNOPOLITIČKE
POZICIJE**

www.nationals.rs

PREDLOG PRAKTIČNE POLITIKE

**REPUBLIKA SRBIJA U SLOŽENIM
EVROPSKIM I REGIONALNIM POLITIČKIM I
BEZBEDNOSNIM PRILIKAMA:
PUTEVI KONSOLIDACIJE SPOLJNOPOLITIČKE
POZICIJE**

BEOGRAD, JUL 2024.

*Predlog je izrađen u okviru projekta „Nacionalni interesi Republike Srbije: od osporavanja do legitimizacije“, koji se sprovedi uz podršku Fonda za nauku Republike Srbije, broj 7752625 – NATIONAL(S)

Kontekst

Savremene bezbednosne prilike u Evropi i njenom okruženju postavljaju i pitanje aktuelnog i budućeg pozicioniranja Srbije u takvim okolnostima. Naime, rat u Ukrajini od februara 2022. godine i kriza na Bliskom istoku od oktobra 2023. godine na test su stavili dosadašnju spoljnopolitičku koncepciju Republike Srbije. Štaviše, ponovno oživljavanje politike „četiri stuba“ (2008–2012) u Srbiji posebno u razdoblju nakon 2014. godine kulminiralo je smanjenim stepenom usklađenosti spoljne politike zemlje sa Zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom Evropske unije.¹ Za razliku od svog šireg okruženja, Srbija se jedina nije pridružila restriktivnim merama Evropske unije prema Ruskoj Federaciji, ali i kada su u pitanju mere i akti prema Islamskoj Republici Iran i Narodnoj Republici Kini.

Istovremeno rastu tenzije između vlasti u Beogradu i postjugoslovenskih suseda Srbije. Ovo je uočljivo posebno kada su u pitanju odnosi sa Hrvatskom i Bosnom i Hercegovinom, a s kraja protekle godine i sa Slovenijom.² I sa vlastima u Podgorici, iako je vidljiv pokušaj njihovog približavanja Srbiji, nastavljaju se prilično loši odnosi. Sa druge strane, imajući u vidu značajnu komplementarnost pre svega spoljnopolitičkih viđenja između zvaničnog Beograda i nove vlasti Republike Severne Makedonije nakon povratka na vlast VMRO–DPMNE može se uočiti tendencija značajnijeg produbljivanja odnosa i međusobnog približavanja.

U širem zapadnobalkanskom kontekstu odnosi sa Albanijom su takođe pogoršani imajući u vidu tenzije koje su se paralelno pojavile u odnosima između vlasti u Beogradu i Prištini tokom 2023. godine. Štaviše, postepeno gašenje „Malog Šengena“/Otvorenog Balkana (pokrenutog 2019. godine) dodatno je izmenilo ove odnose, kao i ubrzanija dinamika evropskih integracija Albanije tokom protekle dve godine.³ Takođe, izvesno povoljnije gledanje Evropske unije na Albaniju imajući u vidu da je ona razrešila većinu otvorenih pitanja sa svojim susedima, za razliku od drugih država Zapadnog Balkana, takođe stvara određenu distancu u odnosima između Beograda i Prištine.

Odnosi sa starim susedima Srbije, sa izuzetkom Mađarske, u izvesnoj meri stagniraju i nema značajnijeg napretka pre svega u odnosima sa Bugarskom i Rumunijom. Takođe, ni kontekst odnosa sa Grčkom, sa kojom postoji i institut strateškog partnerstva od 2019. godine, nije poboljšan i pored vidnog napora vlasti u Atini polovinom protekle — 2023. godine da se prepozna novi *momentum* u proširenju Evropske unije. Ovo je bilo demonstrirano i kroz samit država Jugoistočne Evrope o njihovom budućem članstvu u Evropskoj uniji, koji je krajem avgusta 2023. godine bio organizovan u Atini.⁴

Kada je u pitanju multilateralna saradnja u Jugoistočnoj Evropi, odnosno na Zapadnom Balkanu očigledno je da je Berlinski proces postao krucijalna regionalna inicijativa, dok je, istovremeno evidentno i da je raniji ambiciozno osmišljeni i projektovani Otvoreni Balkan izgubio na značaju. Štaviše, on se sveo isključivo na slobodu kretanja radne snage između

¹ „Analiza usaglašavanja Srbije sa spoljnopolitičkim deklaracijama i merama Evropske unije: Pregled za prvu polovinu 2023. godine”, ISAC fond, Beograd, 26. jul 2023. Internet: <https://www.isac-fund.org/lat/vesti/analiza-usaglasavanja-srbije-sa-spoljnopolitickim-deklaracijama-i-merama-evropske-unije-pregled-za-prvu-polovinu-2023-godine>.

² „Bećirović odgovorio Vučiću: Treba da pogleda istini u oči i prestane da potkopava suverenitet BiH”, *Danas*, Beograd, 12. jul 2024. Internet: <https://www.danas.rs/vesti/politika/becirovic-odgovorio-vucicu-treba-da-pogleda-istini-u-oci-i-prestane-da-potkopava-suverenitet-bih/>.

³ „Zašto Rama zatvara ‘Otvoreni Balkan’?”, *Ekspres*, Beograd, 7. jul 2023. Internet: <https://ekspres.net/vesti/zasto-rama-zatvara-otvoreni-balkan-7-7-2023>.

⁴ “Athens Summit Declaration”, Athens, 21 August 2023. Internet: <https://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/athens-summit-declaration-athens-21-august-2023.html>.

Albanije, Severne Makedonije i Srbije.⁵ Istovremeno, čini se i da s tim u vezi postoje određene birokratske prepreke u pojedinim državama članicama Otvorenog Balkana vezano za usvajanje svega ranijeg usaglašenog, ali i implementaciju detalja vezanih sa slobodno kretanje radne snage. Istovremeno, usled određenih okolnosti i Savet za regionalnu saradnju tokom proteklih godina nije dao značajniji doprinos kada je u pitanju razvoj regionalne saradnje, a posebno njeno promovisanje u skladu sa evropskim standardima.

Istovremeno nejasan odnos Evropske unije prema *de facto* kontinentalnoj (polu)periferiji koja se nalazi u njenoj dubokoj teritoriji ostavlja region Zapadnog Balkana suočen sa unutrašnjim netrpeljivostima i antagonizmima. Postoje brojne procene da će se pogoršati bezbednosne prilike unutar Bosne i Hercegovine zahvaljujući stalnim sukobima tamošnjih etnoelita. U tom smislu najavljuje se i proces „razdruživanja“ tamošnjih entiteta,⁶ iako to ne predviđa „Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini“ (Dejtonski sporazum — 1995). I odnosi između vlasti u Beogradu i Prištini u nedostatku i minimalnog napretka u dijalogu o normalizaciji odnosa, koji se vodi od 2011. godine, ali i nakon zbivanja s kraja septembra 2023. godine u okolini manastira Banjska, prete novim nestabilnostima, koje mogu dovesti i do ugrožavanja šire regionalne stabilnosti.

Na novu nestabilnost na Zapadnom Balkanu se ukazuje i u „Deklaraciji sa samita Severnoatlantskog saveza“, koji je održan od 9–11. jula 2024. godine u Vašingtonu.⁷ Naime, u navedenom dokumentu temeljno se i suštinski povezuje stabilnost Crnomorskog regiona i Zapadnog Balkana.⁸ U tom smislu se napominje i značaj NATO prisustva na Kosovu u okviru KFOR-a, ali i težnja da se podrži uključivanje u NATO onih zapadnobalkanskih aktera koji žele da mu pristupe. Sa druge strane, navode se i opasnosti koje su vezane za „*maligne uticaje*“ pojedinih država na Zapadnom Balkanu, kao i hibridne pretnje „*uključujući i dezinformacije*.“⁹

Jačanje i proširivanje već ranije unapređenog stateškog partnerstva Srbije i Narodne Republike Kine posebno od maja 2024. godine utiče i na regionalnu dinamiku odnosa.¹⁰ Naime, samo su vlasti u Beogradu i Budimpešti uspele da na određeni način ove odnose uzdignu na prilično visok nivo, dok se kod drugih aktera u Jugoistočnoj Evropi to ne može uočiti. I pored izvesnih reakcija koje su stizale pre svega od strane Sjedinjenih Američkih Država i Evropske unije trend učvršćivanja tih odnosa se nastavlja.

Privremeno zamrzavanje dinamike u odnosima između Srbije i Ruske Federacije uslovljeno je pre svega ratom u Ukrajini, a koji je rezultirao i značajnom međunarodnom izolacijom vlasti u Moskvi. Sa druge strane, postoje značajni vidovi međusobne saradnje koji često nisu uočljivi, a pre svega kroz određene aranžmane pojedinih ministarstava dveju zemalja.¹¹ Istovremeno zvanična Moskva prihvata do određene mere da Srbija ostaje deklarativno na putu evropskih integracija bez značajnijeg i stvarnog ubrzanja ovog procesa.

⁵ „Otvoreni Balkan: Od marta neće trebati boravišne i radne dozvole“, *Nova Ekonomija*, Beograd, 23. januar 2024. Internet: https://novaekonomija.rs/vesti-iz-zemlje/otvoreni-balkan-od-marta-nece-trebati-boravisne-i-radne-dozvole#google_vignette.

⁶ Videti: „Sporazum o regulisanju odnosa Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine u skladu sa Dejtonskim sporazumom i međunarodnim aktima“, Nacrt, 2. jul 2024. Internet: <https://raport.ba/raport-donosi-kompletan-sporazum-o-mirnom-razdruzivanju-15-clanova-ciste-mrznje/>.

⁷ „Washington Summit Declaration“, NATO Summit, Washington, 10 July 2024. Internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm.

⁸ *Ibidem*, point 31.

⁹ *Ibidem*, point 31.

¹⁰ „Si Đinping: Šta je kineska zajednička budućnost na koju se Srbija obavezala“, *BBC na srpskom*, Beograd, 9. maj 2024. Internet: <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-68984751>.

¹¹ „Vulin i Petrušev: Srbija i Rusija protiv obojenih revolucija“, *Danas*, 4. decembar 2021. Internet: <https://www.danas.rs/vesti/politika/vulin-i-petusev-srbija-i-rusija-zajedno-protiv-obojenih-revolucija/>.

Stoga se može uočiti značajno očekivanje vlasti u Beogradu od aktera sa Istoka, čini se umnogome više nego što je to vezano za neposredno okruženje zemlje — balkansko i srednjoevropsko, ali i od Evropske unije i njenih najuticajnijih zemalja (Nemačke i Francuske). U takvoj situaciji istočna perspektiva zapravo postaje postepeno predominantna u odnosu na pre gotovo dve i po decenije definisane evropske integracije kao nacionalni interes tadašnje Savezne Republike Jugoslavije, kasnije Državne zajednice Srbija i Crna Gora i od 2006. godine samostalne Srbije. Štaviše, može se predvideti i da će ukoliko dođe do definisanja spoljnopolitičke strategije Srbije u smislu zasebnog dokumenta i sadašnji ostanak na „evropskom putu“ postepeno biti zamenjen drugim prioritetima, poput „očuvanja i jačanja odnosa sa Rusijom i Kinom.“¹² Dakle, takva vrlo verovatna inverzija spoljnopolitičkih prioriteta Srbije odraziće se pre svega u odnosu na njen položaj u zapadnobalkanskom okruženju, ali i njenom širem evropskom pozicioniranju. To podrazumeva i promenu odnosa i prema neposrednom geografskom okruženju.

Preporuke

U veoma složenim prilikama na Zapadnom Balkanu i u Evropi Srbija može učvrstiti ili poboljšati svoj položaj:

1. *Snaženjem procesa evropskih integracija i ubrzanijim sprovođenjem unutrašnjih reformi.* Ovo podrazumeva i sukcesivno osnaženo usaglašavanje sa Zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom Evropske unije. Takođe, to uključuje i poboljšanje odnosa sa Nemačkom i istovremeno učvršćivanje postojećih odnosa sa Francuskom,
2. *Regulisanjem brojnih otvorenih problema sa pre svega postjugoslovenskim susedima (Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Crna Gora), kao i ponovno jačanje odnosa sa Albanijom,* koje je bilo uočljivo od 2017. do 2022. godine. U širem kontekstu i dodatno povezivanje sa Rumunijom, Bugarskom i Grčkom, kao članicama Evropske unije, može poboljšati položaj Srbije,
3. *Ubrzanim prihvatanjem novih okvira regionalne saradnje, a pre svega kroz Berlinski proces.* Ovo uključuje i mere za ustanovljenje Zajedničkog regionalnog tržišta na Zapadnom Balkanu. Dodatno jačanje regionalne saradnje kroz projektne aktivnosti podržane od strane Evropske unije i drugih donatora,
4. *Poboljšanjem odnosa sa Sjedinjenim Američkim Državama* u kontekstu regulisanja brojnih pitanja na Zapadnom Balkanu, a pre svega vezano za budući nastavak normalizacije odnosa između Beograda i Prištine. Takođe dodatno osnažiti bilateralne odnose Srbije sa SAD kroz potencijalno zaključenje davno najavljenog strateškog partnerstva,
5. *Racionalizacijom komponenata diversifikovanih strateških partnerstava Srbije sa zemljama koje se nalaze u brojnim svetskim subregionima.* U tom smislu ojačati komponente saradnje i strateškog partnerstva sa državama članicama Evropske unije (Francuska, Italija, Grčka i Mađarska) i
6. *Ojačanim kapacitetima ekonomske diplomatije Srbije u kontekstu snaženja privrednih kapaciteta zemlje.* To istovremeno znači i stvaranje dodatnih mogućnosti za viši obim stranih direktnih investicija u Srbiju.

¹² „Vučevićev ekspezo: Kontinuitet, članstvo u EU, prijateljstvo sa Kinom, Rusijom i SAD”, *Glas Amerike*, Beograd, 1. maj 2024. Internet: <https://www.glasamerike.net/a/mandatar-vlada-srbije-milos-vucevic-ekspezo-skupstina-zakletva-rasprava-opozicija/7593655.html>.

* * *

Sprovođenje određenih spoljnopolitičkih aktivnosti Srbije zavisice pre svega od toka razvoja rata u Ukrajini i na Bliskom istoku, ali i dinamike u kojoj će biti konstituisane institucije Evropske unije nakon izbora za Evropski parlament početkom juna 2024. godine. Svakako će i predstojeći predsednički izbori u Sjedinjenim Američkim Državama uticati na navedenu dinamiku i pored činjenice da neće biti drastične promene odnosa ove zemlje prema Jugoistočnoj Evropi, odnosno Zapadnom Balkanu. U tom smislu će se nastaviti očekivanja vezana za nastavak procesa normalizacije odnosa između Beograda i Prištine, ali i jasnije definisanje prozapadnog okvira spoljne politike.

Izvori:

1. „Analiza usaglašavanja Srbije sa spoljnopolitičkim deklaracijama i merama Evropske unije: Pregled za prvu polovinu 2023. godine”, ISAC fond, Beograd, 26. jul 2023. Internet: <https://www.isac-fund.org/lat/vesti/analiza-usaglasavanja-srbije-sa-spoljnopolitickim-deklaracijama-i-merama-evropske-unije-pregled-za-prvu-polovinu-2023-godine>.
2. „Bećirović odgovorio Vučiću: Treba da pogleda istini u oči i prestane da potkopava suverenitet BiH”, *Danas*, Beograd, 12. jul 2024. Internet: <https://www.danas.rs/vesti/politika/becirovic-odgovorio-vucicu-treba-da-pogleda-istini-u-oci-i-prestane-da-potkopava-suverenitet-bih/>.
3. „Zašto Rama zatvara ‘Otvoreni Balkan’?”, *Ekspres*, Beograd, 7. jul 2023. Internet: <https://ekspres.net/vesti/zasto-rama-zatvara-otvoreni-balkan-7-7-2023>.
4. “Athens Summit Declaration”, Athens, 21 August 2023. Internet: <https://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/athens-summit-declaration-athens-21-august-2023.html>.
5. „Otvoreni Balkan: Od marta neće trebati boravišne i radne dozvole“, *Nova Ekonomija*, Beograd, 23. januar 2024. Internet: https://novaekonomija.rs/vesti-iz-zemlje/otvoreni-balkan-od-marta-nece-trebati-boravisne-i-radne-dozvole#google_vignette.
6. „Sporazum o regulisanju odnosa Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine u skladu sa Dejtonskim sporazumom i međunarodnim aktima“, Nacrt, 2. jul 2024. Internet: <https://raport.ba/raport-donosi-kompletan-sporazum-o-mirnomo-razdruzivanju-15-clanova-ciste-mrznje/>.
7. “Washington Summit Declaration“, NATO Summit, Washington, 10 July 2024. Internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm.
8. „Si Đinping: Šta je kineska zajednička budućnost na koju se Srbija obavezala“, *BBC na srpskom*, Beograd, 9. maj 2024. Internet: <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-68984751>.
9. „Vulin i Petrušev: Srbija i Rusija protiv obojenih revolucija“, *Danas*, 4. decembar 2021. Internet: <https://www.danas.rs/vesti/politika/vulin-i-patrusev-srbija-i-rusija-zajedno-protiv-obojenih-revolucija/>.
10. „Vučevićev ekspoze: Kontinuitet, članstvo u EU, prijateljstvo sa Kinom, Rusijom i SAD“, *Glas Amerike*, Beograd, 1. maj 2024. Internet: <https://www.glasamerike.net/a/mandatar-vlada-srbije-milos-vucevic-ekspoze-skupstina-zakletva-rasprava-opozicija/7593655.html>.